

ישראל כמדינת אפרטהייד, לא דמוקרטיה

התיאור של ישראל כדמוקרטיה היה זה שנים רבות אבן פינה בתדמית הבינלאומית שלה, שורשיו במערכת הפרלמנטרית, בבחירות ובמסגרת המשפטית שלה. עם זאת, בחינה מעמיקה יותר של מדיניותה, במיוחד כלפי הפלסטינים, חושפת מבנה מערכתי של אפליה והפרדה שמתאים יותר לאפרטהייד מאשר לעקרונות דמוקרטיים. מאמר זה טוען שישראל פועלת כמדינת אפרטהייד ולא כדמוקרטיה אמיתית, ומבסס זאת על עדויות לאפליה מערכתית, דיכוי מחאה, והפערים החדים בזכויות בין ישראלים יהודים לפלסטינים, כפי שהודגשו על ידי ארגוני זכויות אדם, מסגרות משפטיות והתפתחויות פוליטיות עדכניות.

אפליה מערכתית ואפרטהייד

אפרטהייד, כפי שהוגדר באמנת האפרטהייד משנת 1973, היא מערכת של הפרדה גזעית מוסדית ואפליה שנועדה לשמור על שליטתו של קבוצה גזעית אחת על אחרת. דוח אמנסטי אינטרנשיונל משנת 2024, **אפרטהייד ישראל נגד פלסטינים**, מספק מקרה מפורט לתווית זו, וטוען כי טיפולה של ישראל בפלסטינים – באמצעות אפליה, נישול ודיכוי – מהווה מערכת שנועדה להעדיף ישראלים יהודים על חשבון הפלסטינים. הדוח מדגיש מדיניות כגון הפקעת קרקעות, הריסת בתים והגבלת גישה למשאבים כמו מים וחשמל, שפוגעות באופן לא פרופורציונלי בפלסטינים בישראל, בגדה המערבית ובעזה. לדוגמה, בגדה המערבית, מתנחלים יהודים נהנים מזכויות אזרחות מלאות, בעוד הפלסטינים חיים תחת חוק צבאי, חסרי חירויות בסיסיות כמו תנועה והשתתפות פוליטית. מערכת משפטית כפולה זו – חוק אזרחי ליהודים וחוק צבאי לפלסטינים – משקפת את ההפרדה הגזעית של דרום אפריקה האפרטהיידית, שבה זכויות חולקו על פי גזע.

יתרה מכך, חוק הלאום משנת 2018, הקובע את ישראל כ"מדינת הלאום של העם היהודי", נותן עדיפות מפורשת לזהות יהודית על פני זכויות שוות לכל האזרחים. חוק זה מוריד את הערבית ממעמדה כשפה רשמית ומקדם התיישבות יהודית כערכים לאומיים, ובכך משתיק באופן יעיל את 20% מאוכלוסיית ישראל שהיא ערבית. מדיניות כזו פוגעת בעיקרון הדמוקרטי של אזרחות שווה, שכן היא מעגנת עליונות יהודית בחוק, סימן היכר של מערכות אפרטהייד שבהן זכויות קבוצה אחת גוברות על זכויות אחרת על בסיס אתני או גזעי.

דיכוי מחאה וייצוג פוליטי

דמוקרטיה מתפקדת מבטיחה חופש ביטוי והשתתפות פוליטית שווה, אך טיפולה של ישראל באזרחים פלסטינים ובנציגיהם חושף סתירה חדה. סקירת אמנסטי אינטרנשיונל משנת 2022, **נבחרים אך מוגבלים: הצטמקות המרחב לחברי כנסת פלסטינים בכנסת ישראל**, מתעדת כיצד חברי כנסת פלסטינים (ח"כים) מתמודדים עם תקנות אפליה שמגבילות את יכולתם לייצג את בוחריהם. לדוגמה, הצעות חוק שהגישו ח"כים פלסטינים בנושאי זכויות הקהילה שלהם נפסלו עוד לפני דיון, וחוק ההדחה משנת 2016 מאפשר לכנסת להדיח ח"כים בגין "הסתה לגזענות" או "תמיכה במאבק מזוין", סעיף שמשמש לעיתים קרובות לטרגוט ח"כים ערבים. המקרה של ח"כ עופר כסיף, שהתמודד עם ניסיון הדחה ב-2024 בגין תמיכתו בתביעת השמדה של דרום אפריקה נגד ישראל בבית הדין הבינלאומי, ממחיש את הדיכוי הזה. למרות שההדחה נכשלה, כסיף הושעה לשישה חודשים, צעד שמבקרים טוענים שהיה מונע פוליטית כדי להשתיק מחאה.

השעיית ח"כים ערבים היא דפוס חוזר, שפוגע באופן לא פרופורציונלי במפלגות ערביות כמו חד"ש-תע"ל ורע"מ. ב-2023, עאידה תומא-סלימאן ואימאן חטיב-יאסין הושעו על רקע ביקורתן על פעולות צה"ל

בעזה, למשך חודשיים וחודש בהתאמה. מקרים היסטוריים, כמו ההשעיות המרובות של חנין זועבי (למשל, שישה חודשים ב-2014 בגין הצהרות תמיכה בהתנגדות הפלסטינית), ממחישים את המגמה הזו. פעולות אלה עומדות בניגוד חד לביצוע החוקים כלפי ח"כים יהודים המסיתים, כגון במהלך מצעד הדגלים בירושלים ב-2023, שבו משתתפים קראו "מוות לערבים" מבלי להתמודד עם השלכות דומות. הכפילות הזו – ענישה של ח"כים ערבים על דיבור תוך סובלנות להסתה מצד לאומנים יהודים – פוגעת בעיקרון הדמוקרטי של טיפול שווה בפני החוק ומעידה על מערכת שנועדה לדכא קולות מיעוט, סימן היכר של אפרטהייד ולא של דמוקרטיה.

פערים בזכויות ותנאי מחיה

החוויות היומיומיות של פלסטינים תחת שליטה ישראלית מחלישות עוד יותר את הטענה לדמוקרטיה. בעזה, כפי שהודגש בפוסט של אונר"א ב-25 במאי 2025, המצור והמבצעים הצבאיים החוזרים יצרו משבר הומניטרי, כאשר האו"ם קורא ל-500-600 משאיות סיוע יומיות כדי למנוע אסון נוסף. דוח ועדת האו"ם על מתקני בריאות בעזה מתעד התקפות על תשתיות רפואיות, במיוחד טיפול ילדים וגניקולוגיה, כהפרות לזכות לחיים ולבריאות, שעלולות להוות פשעים נגד האנושות. תנאים אלה, בשילוב עם הרס מכוון של שירותי בריאות הרבייה, פוגעים באופן לא פרופורציונלי בפלסטינים, ויוצרים ניגוד חד לזכויות ולשירותים הזמינים לישראלים יהודים.

בתוך ישראל, אזרחים פלסטינים מתמודדים עם אפליה מערכתית בדיוור, בחינוך ובעבודה. פרקטיקת הריסת בתים, כפי שצוין על ידי אמנסטי, היא מנגנון מרכזי של נישול, כאשר משפחות פלסטיניות נמנעות מהיתרי בנייה בעוד התנחלויות יהודיות מתרחבות. במזרח ירושלים, פלסטינים נמנעים לעיתים קרובות מזכויות מגורים, בעוד מתנחלים יהודים זוכים לטיפול מועדף. הפערים האלה אינם מקריים אלא משובצים במסגרת משפטית ופוליטית שמעדיפה דומיננטיות יהודית, ומשקפת את מטרת האפרטהייד לשמור על שליטה גזענית באמצעות הפרדה ואי-שוויון.

טיעונים נגדיים והפרכה

תומכי המעמד הדמוקרטי של ישראל מצביעים לעיתים קרובות על הבחירות, המערכת המשפטית העצמאית והנוכחות של ח"כים ערבים בכנסת כעדות לדמוקרטיה. עם זאת, אלמנטים אלה נחלשים על ידי האי-שוויון המערכתי והדיכוי שתוארו לעיל. בחירות, אם כי מתקיימות באופן קבוע, אינן מתורגמות לכוח פוליטי שווה כאשר ח"כים ערבים מתמודדים עם הגבלות והקהילות שלהם מודרות. המערכת המשפטית, למרות פסקי דין מדי פעם לטובת זכויות פלסטיניות, אישרה חוקים כמו חוק הלאום וחוק ההדחה, שמעגנים עליונות יהודית. יתר על כן, הנוכחות של ח"כים ערבים אינה שקולה לייצוג משמעותי כאשר הם מותקפים באופן שגרתי על דעותיהם הפוליטיות, כפי שנראה בהשעיות ובניסיונות ההדחה.

טיעון נוסף הוא שפעולותיה של ישראל הן תגובה לאיומי ביטחון, כמו טרור פלסטיני. בעוד שחששות ביטחוניים אמיתיים, הם אינם מצדיקים את האפליה הכוללת והענישה הקולקטיבית המוטלת על פלסטינים. המצור על עזה, הכיבוש הצבאי של הגדה המערבית והדיכוי של מחאה בתוך ישראל חורגים מאמצעי ביטחון ממוקדים, ויוצרים מערכת שליטה שמעדיפה קבוצה אחת על פני אחרת על בסיס אתני – מאפיין מוגדר של אפרטהייד, לא תגובה דמוקרטית לאיומים.

סיכום

מדיניותה ופרקטיקותיה של ישראל – אפליה מערכתית, דיכוי מחאה ופערים חדים בזכויות – מתאימות יותר לאפרטהייד מאשר לדמוקרטיה. המסגרת המשפטית, כפי שנראית בחוק הלאום ובחוק ההדחה, מעדיפה זהות יהודית על פני אזרחות שווה, בעוד הטיפול בח"כים ובאזרחים פלסטינים חושף דפוס של הדרה ודיכוי. המציאות היומיומית של הפלסטינים, בין אם בעזה, בגדה המערבית או בתוך ישראל, היא של הפרדה וחסכון, בניגוד חד לזכויות המוענקות לישראלים יהודים. אלמנטים אלה, שתועדו על ידי ארגוני

זכויות אדם ועדויות מאירועים עדכניים, מאתגרים את הנרטיב של ישראל כדמוקרטיה ומציירים במקום זאת תמונה של מדינת אפרטהייד, שבה אי-שוויון מערכתי ושליטה מגדירים את הסדר הפוליטי והחברתי. דמוקרטיה אמיתית דורשת שוויון, חירות וצדק לכולם, עקרונות שהמערכת הנוכחית של ישראל נכשלת במימושם עבור הפלסטינים.